

2019. augusztus

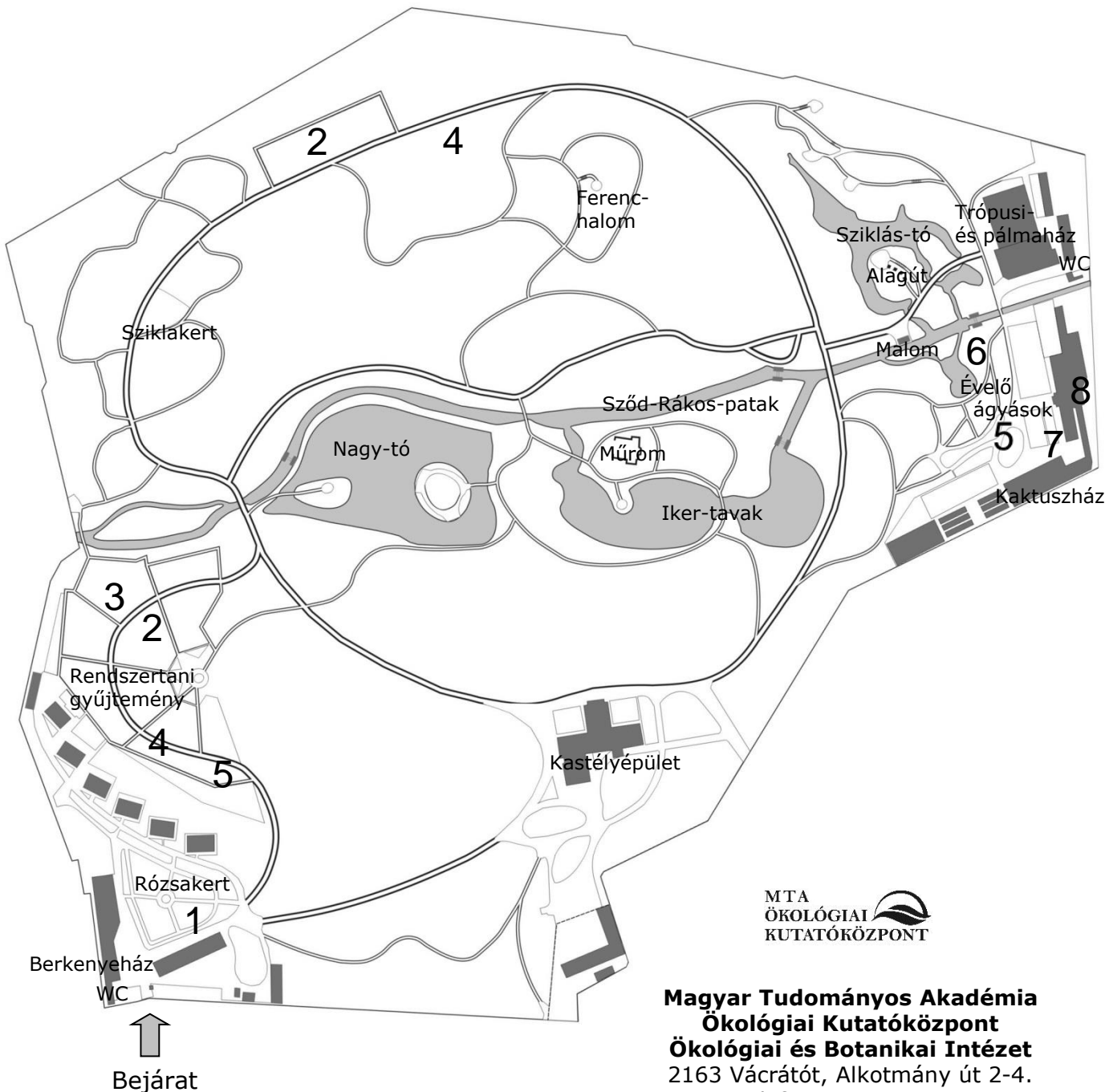
A hónap érdekességei

Nemzeti Botanikus Kert Vácrátót

Európai leander (*Nerum oleander*)

**Térképes útmutatónk abban segít,
hogy az aktuálisan virágzó fajok,
vagy más időszakú látnivalók közül
néhányat könnyedén megtaláljon
Kertünkben.**

Magyar Tudományos Akadémia
Ökológiai Kutatóközpont
Ökológiai és Botanikai Intézet
2163 Vácrátót, Alkotmány út 2-4.
Telefon.: 28-360-122
E-mail: botanikuskert@okologia.mta.hu
www.botanikuskert.hu
www.okologia.mta.hu

Üdvözljük hazánk leggazdagabb, mintegy 12 000 növényfajt és fajtát számláló élőnövény-gyűjteményében, a Magyar Tudományos Akadémia Nemzeti Botanikus Kertjében. Törzsvendégeink jól tudják, hogy tűzzön kegyetlenül a nap, fújjon a jeges szél, a 27 hektáron elhelyezkedő, elbűvölő hangulatú tájképi kertbe ágyazódó tudományos gyűjtemény évszakról évszakra mindig kínál valami érdekességet a növényvilág végtelen sokféleségéből. Havonta megjelenő térképes ajánlatunkkal néhány időszzerű látnivalóra szeretnénk felhívni növényyszerető látogatóink figyelmét.

Kisasszony hava. Augusztus már a termésérés ideje. Kertünkben is megkezdődött és egész őszön át tart a maggyűjtés. A beérett terméseket illetve magokat begyűjtjük, tisztítjuk, ha szükséges szárítjuk, majd év végén, a minden évben kiadott Index Seminum (magkatalógus)-ban felkínáljuk őket, mintegy 600 botanikus kertnek, arborétumnak, akikkel nemzetközi tudományos magcsere kapcsolatban állunk, a világ minden tájáról. Gyűjteményeink fejlesztését mi is jórészt ennek a nagy hagyományú, csererendszernek a segítségével oldjuk meg.

1. Napsütésben, a Tornácosház előtt, mely hajdan a Vigyázó-birtok gazdatisztjeinek volt a lakóháza, pompásan nyílik a **kerti porcsin** (*Portulaca grandiflora*). A porcsinfélék (*Portulacaceae*) családjába tartozó egynyári növényt többek között porcsinrózsa, kukacvirág és Kossuth-csillag néven is ismerik. Dél-Amerikában őshonos növény, eredetileg piros és narancssárga, de a termesztésben ma már a legkülönbébb színekben virító virágokkal, melyet rovarok poroznak be. Kupakkal nyíló toktermésében apró, vese alakú, szürke magok fejlődnek. Húsos, pozsgás levelei is mutatják, hogy szárazságtűrő növény, napos, homokos talajú helyekre ültetve, önmagát elvető, kedvelt dísznövény.

2. Május végétől egészen az első őszi fagyokig egynyári kerti virágok színesítik a kertet. A **báronyvirág vagy bűdöske** (*Tagetes*) tartós, feltűnő virágával a falusi virágoskertek közkedvelt virága. Fajtáit két, Mexikóban és Közép-Amerikában őshonos fajból (a nagyvirágú *Tagetes erecta* és a kisebb virágú *Tagetes patula*) és hibridjeikből nemesítették. A rengeteg kertészeti fajta a karotinoid színanyagok miatt a sárga minden árnyalatát felleli, a citromsárgától a mély narancsszínen át a rókavörösig, de kékes-vagy pirosas árnyalatút sohasem láthatunk. Ismert festőnövény. A textileket zöldessárgára festi, a jégkrémek, majonézek, margarínok, tészták stb. ismert éteلفestéke. Nem csak virágától, hanem szárnyasan szeldelt, fűrészes szélű, mirigyes, erős szagú leveleiről is könnyen felismerhetjük. Lombjának illata erősen megosztja a közvéleményt, van aki kedveli, mások bűdösnek tartják. Mexikóban étvágyjavító, vizelethajtó, fájdalomcsillapító gyógynövény. Indiában és Thaiföldön virágából fűzért készítenek a vallási és esküvői szertartásokhoz. Antibakteriális és gombaölő illóolaja miatt a paradicsom és paprikaágyásokban távol tart bizonyos kártevőket, Szépségének, jó szárazságtűrésének köszönhetően Európában a 16. század óta népszerű egynyári növény

3. Nyár végére a rendszertani gyűjteményt a virágba borult fészkesek (*Compositae*) és pázsitfűfélék (*Graminae*) hatalmas tömegének nagyszerű látványa uralja. A fészkesek legnagyobbika a 2-3 métert is elérő **csészekóró, óriás szilfium** (*Silphium perfoliatum*), az észak-amerikai prériről származó csészekóró. Felső, két-két átellenes, ülő leveleinek válla összenőtt, s csészeszerűen körülölelik vastos, négyélű szárát, erről kapta nevét is. Mézelő növény. Óriás termete, szívóssága miatt hazájában a préri felújítási, ökológiai programokban, Ukrajnában takarmánynövényként vagy energianövényként ültetik. Gyógynövényként is ismert, levélét megfázásra, reumára és nyugtatóként használják.

4. A füzényfélék (*Lythraceae*) közé tartozó hazai növények mind lágyszárú, mocsári vagy vízinövények. Ezért is meglepő, hogy a családban trópusi fákat is találunk. A kreppmirtuszok nemzettségébe például 30-40 méterre is megnövő, a délkelet-ázsiai monszunerődökben élő, palánkos törzszű, értékes, szép fájú óriásfák is tartoznak. Szerencsénkre egyik fajuk, a **kreppmirtusz** (*Lagerstroemia indica*) viszonylag télálló, így az elmúlt enyhébb teleket követően, idén páratlan virágpompával örvendeztet meg bennünket. A mediterrán országokban nagyon népszerű dísznövény, számtalan fajtáját nemesítették ki. Lombhullató, terebélyes koronájú cserje Mutatók kérge sima, vékony pikkelyekkel hámló. Keresztben átellenesen álló levelei 3-6 cm hosszúak, hosszúkás lándzsásak, kerekdedek. Feltűnő, 4-6 cm-es virágai tömött, kúp alakú, 25-40 cm hosszú, hajtásvégi fűrtvirágzatban, nyáron nyílnak. Jellegzetesen gyúrt, fajtától függően rózsás, pirosas, lilás vagy fehér árnyalatú szíromlevelei sok, élénk-sárga porzót koszorúznak.

5. A rendszertani és a sziklakerti gyűjteményben már virágzik a **himalájai keserűfű** (*Polygonum amplexicaule*). Bokrosodó, szívós gyöktörzszű, dús lombú évelő növény. Szórt állású levelei tojásdad vagy lándzsa alakúak, szívés vállúak, hullámos szélűek. Szárlevelei alapjának függelékei, a pálhák, jellegzetes módon, rövid, nyitott csóként körülölelik a szárat. Ezt a keserűfűfélék (*Polygonaceae*) családjára jellemző képletet, pálhakürtönek hívják. Apró virágai, fehérek, rózsaszínűek, vagy világosabb, sötétebb vörösek is lehetnek. A virágok 5-15 cm hosszú, felálló, kecses, tömött füzérvirágzatba tömörülnek. A himalájában, Afganisztántól Délnyugat-Kínáig őshonos. Hegyvidéki sziklás szurdokok, patak völgyek lakója, 2100-4800 méteres tengerszintfeletti magasságban. Nedves, de jó vízelvezetésű talajt kíván, az árnyékos, s napos helyeket egyaránt kedveli, -20 °C-ig megbízhatóan télálló növény. Élénkzöld lombjával és hosszan virágzó, messzire vöröslő virágaival nagyon szépen mutat, más, párás termőhelyet kedvelő évelők, páfrányok társaságában. Néha erőszakosan terjed, s kiszorítja a mellé ültetett kisebb növényeket.

6. Az évelőgyűjtemény árnyékos ágyásában az úttól távolabb, a tó partján díszlenek az **árnyékliliomok**. A *Hosta* nemzetség az árnyéki dísznövények egy csoportja, melyek elsősorban levelükkel díszítenek. Őshazájuk Japán, Korea és Kína. Közel háromszáz éve ültetik őket, de csak az utóbbi évtizedekben kerültek igazán előtérbe. A nemesítők keze alatt óriási változáson mentek keresztül, és nekik köszönhetően számtalan, szebbnél szebb új fajta és változat keletkezett. Nyugat-Európában és Amerikában az egyik legnépszerűbb és legkeresettebb növénycsoport, csupán az angliai kereskedelmi forgalomban levő fajok és fajták száma közel 800!

Hatalmas a levelek szín-, méret- és formagazdagsága. A harang alakú, laza fűrtben elhelyezkedő virágok színe lehet fehér, halványkék, levendula, ibolyakék, vagy lila, esetleg csíkos és cirnos. A kifejlett árnyékliliomok mérete is igen változatos, a tenyérnyi törpéktől az egy-két méter átmérőjű óriásokig terjed, mely a kertépítészetben számtalan felhasználási módot tesz lehetővé.

7. Az üvegházakhoz vezető út mellett a fagymentes hónapokban az **európai leander** (*Nerium oleander*) szebbnél szebb fajtáiban gyönyörködhetünk. A Dél-Spanyolországtól, Kisázsian át a Himalájáig honos örökzöld cserje mára az egyik legdivatosabb dézsás dísznövény. Hazájában kavicsos patakpartok, folyópartok nap sütötte lejtőin él. Szálas-lándzsás, bőrnemű levelei 3-4-es örvökben állnak. Végálló, laza, sátorozó fűrtben, júniustól októberig nyíló virága természetes élőhelyén rózsaszínű, kerti fajtái között piros, fehér, sárga árnyalatú is ismert. 5-tagú forrt pártájának cimpái jobbra csavarodnak. A párta torkában kis mellékpárta alakul ki. Megnyúlt, bordás toktermésében fejlődő magokon bolyhos repítő szőrök alakulnak ki. Minden része mérgező! Hajtásai szívbénító hatású tejnedvet tartalmaznak. Feljegyezték, hogy 1808-ban, mikor Napóleon katonái frissen metszett ágaiból, sütéshez nyársat készítettek, 8-an meghalnak.

8. Az Orchideaházban különös virágú futónövényeket csodálhatunk meg. A golgotavirágfélék (*Passifloraceae*) tipikusan trópusi, szubtrópusi, amerikai származású család, 18 nemzetséggel és 530 fajjal. Többségük levélhónalji kacsokkal kapaszkodó lián, ritkábban cserje vagy fa. Szórt állású leveleik tenyeresen tagoltak vagy összetettek. Legérdekesebb sugaras szimmetriájú bonyolult szerkezetű virágaik. A virág közepén elhelyezkedő oszlopszerű ivartartó az 5 szírom- és 5 szíromszerű csészelevél fölé emeli a porzókat és a 3 bibéjű termőt. Termésük tok vagy bogó, a gyümölcsként kedvelt marakuja is egy golgotavirág faj termése. A **szagos golgotavirág** (*Passiflora foetida*) mirigyes szőrű leveleinek aromás szagáról kapta nevét. Őshazája DNY-USA-tól Dél-Amerikáig terjed, de ma már mindenütt meghonosodott a trópusokon. A Fülöp-szigeteken termését és friss hajtását is eszik, Vietnámban a népi gyógyászatban szárított levelének teájával az álmatlanságot, az ótvart és a köhögést kezelik.